

Водночас зауважимо, що «Руська Правда», будучи першим кодифікованим юридичним актом східних слов'ян, створила основу для формування та розвитку системи права на теренах України. Проте навала монголо-татарської орди в першій половині XIII ст. спричинила переміщення політичного, економічного та культурного центру із Подніпров'я до Галицько-Волинського князівства, в якому продовжувала діяти Правда. Вона нормувала всі суспільні і приватні відносини аж до 1340 р. Рецепція римського права, на думку О.Ф. Скакун, хоча й опосередкована, спостерігається в князівських грамотах періоду Галицько-Волинської Русі [4, с. 29].

Після занепаду Галицько-Волинського князівства переважна частина українських земель, починаючи з XIV ст., внаслідок «тихої експансії» поступово «увійшла» до складу Великого князівства Литовського. В якому аж до початку XVI ст. основним джерелом права була «Руська Правда», яка, як ми вже зауважували, зазнала значного впливу римського. Отже, зазначене вище дає підстави стверджувати наступне:

а) «Руська Правда», створювалася шляхом органічного поєднання та використання власного звичаєвого права та запозичення окремих норм права європейських держав, переважно римського походження;

б) запозичення іноземного права відбувається переважно шляхом його переробки і пристосування до нових суспільно-економічних умов та органічного вживлення у власне законодавство;

в) запозичення норм, інститутів, ідей римського права забезпечило достатньо високий рівень юридичної техніки створюваних кодифікованих актів, спроможних регулювати широке коло правовідносин переважно цивільно-правового характеру.

Література:

1. Проценко Ю.А. Древнерусское государство и право / Ю.А. Проценко. – Волгоград: Издательство ВолГУ, 2000. – 60 с.
2. Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: Східна традиція. / Є.О. Харитонов. – Одеса: Юридична література, 2000. – 260 с.
3. Щапов Я.Н. Княжеские уставы и церковь в Древней Руси XI - XIV вв. / Я.Н. Щапов – М. : Издательство «Наука», 1972. – 338 с.
4. Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу. / О.Ф. Скакун – Харків: «Еспада», 2004. – 454 с.

Риндюк В.І., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ДО СПІВВІДНОШЕННЯ З ДЕЯКИМИ БЛИЗЬКИМИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ

В юридичній літературі, коли йдеться про діяльність, пов'язану з наближенням, приведенням національного законодавства у відповідність з

європейськими правовими стандартами, використовується цілий ряд різних термінів, що позначають однорідні, подібні поняття. Зокрема, вказаними термінами є такі як «адаптація», «уніфікація», «акультурація» законодавства.

Для визначення співвідношення між зазначеними поняттями, звернемося, перш за все, до тлумачного словника української мови: поняття «адаптація» тлумачиться як пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення; настроювання системи на умови застосування; звикання кого-небудь до нового середовища, за нових умов (роботи, побуту і т. ін.) [1, с. 11]; «уніфікація» – зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів [1, с. 1508]; «акультурація» – процес, у перебігу якого контакти між різними культурними групами приводять до набуття нових зразків культури однією з них або, можливо, обома разом із повним або частковим сприйняттям іншої культури; будь-яке передавання культури від однієї групи іншій, зокрема від одного покоління іншому [1, с. 19].

Таким чином, аналіз словникових значень зазначених термінів дає можливість зробити висновок, що вони є близькими, однорідними та використовуються для позначення діяльності спрямованої на приведення певних об'єктів у стан відповідності до чогось (зокрема до інших об'єктів), тобто спільним для них є надання певним об'єктам однаковості, приведення об'єктів до певних норм, стандартів, певних зразків, наближення, пристосування до чогось тощо.

Більш точного значення зазначені терміни набувають уже в поєднанні з терміном, що позначає об'єкт, на який спрямована ця діяльність; зокрема в словосполученні зі словом «законодавство». Відрізняються зазначені терміни, очевидно, об'єктом, з яким необхідно досягнути відповідності, наближення, а також мова може йти про досягнення різного ступеня відповідності, наближення тощо до вибраного об'єкта.

Найбільш широким за об'ємом зазначеного ряду термінів виявляється поняття правової акультурації, яке слід тлумачити як зближення елементів правових систем. Так, в підручниках з теорії права поняття “правова акультурація” визначається як універсальний закономірний зв'язок між правом синхронно функціонуючих національних систем, який виражається у взаємному запозиченні (перенесенні і пристосуванні) ціннісних правових елементів однієї культури іншою, що призводить до їх уніфікації (конвергенції). І.М. Ситар пише, що під правовою акультурацією необхідно розуміти засвоєння і використання правових цінностей, норм, інститутів, процедур, рішень, форм і видів діяльності інших правових культур, правових систем, правових сімей. Правова акультурація може здійснюватися владою за допомогою законодавчих змін або судової практики. Аспектами акультурації вважаються: встановлення єдиних правил гри в загальному економічному, політичному та інформаційному просторі; орієнтація на західні стандарти свободи, демократії і прав людини тощо [2, с. 165–166].

Наступним терміном за об'ємом очевидно буде термін «адаптація», що тлумачиться як зближення національного законодавства з правовою системою Європейського Союзу. Великий енциклопедичний юридичний словник трактує адаптацію законодавства (лат. adaptation – пристосування, від adaptare

приспосовувати, прилагоджувати) як форму правової гармонізації, сутність якої полягає в узгодженні та пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських або внутрішньодержавних правових стандартів [3, с. 16]. Відповідно, гармонізація законодавства визначається як процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів. При цьому зазначається, що гармонізація законодавства є важливим способом правової інтеграції та відбувається у різних формах (адаптація законодавства, імплементація, стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [3, с. 132].

Разом з тим, І. Яковюк зазначає, що для позначення процесів, пов'язаних із приведенням національного права у відповідність із правом ЄС, у юридичній науці використовується достатньо широкий арсенал термінів, а саме: адаптація, апроксимація, гармонізація, зближення, імплементація, інтеграція, рецепція, трансформація, узгодження, уніфікація тощо [4, с. 32–33]. С.В. Грищак додає ще до цього переліку транспозицію та координацію [5, с. 274].

Слід погодитися з висновком Л. Грицаєнко, що вітчизняні науковці для позначення одного і того самого процесу використовують різноманітну термінологію. Однак усі зазначені процеси: адаптація, гармонізація, транспозиція разом із уніфікацією тощо є засобами юридичної (правової) інтеграції. Відрізняються вони інструментами та рівнем ідентичності змісту правових норм [6, с. 26]. Наприклад, О.В. Волошенюк зазначає, що якщо гармонізація передбачає усунення суттєвих протиріч між джерелами національного та міжнародного права при збереженні певних особливостей, то уніфікація спрямована на створення одноманітних, ідентичних правових норм [7, с. 5]. С.В. Грищак визначає транспозицію як процес прийняття, внесення змін чи скасування правових норм з метою досягнення ідентичних правових наслідків з відповідними актами законодавства Європейського Союзу. Транспозиція може означати копіювання тексту законодавчого документа дослівно в національне законодавство або посилання на міжнародне вживане положення у національному законодавстві. Відповідно, координація – процес узгодження тієї частини національного законодавства та практики його застосування, по якій наближення або транспозиція є неможливими або непотрібними [5, с. 274-275].

На законодавчому рівні поняття “адаптація законодавства” визначено в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (редакція від 01.10.2011 р.) як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* (правовою системою Європейського Союзу). Разом з тим, в тексті Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони використовуються також поряд з терміном «адаптація законодавства» такі синоніми як «сумісність з

acquis ЄС» (ч. 1 ст. 114 Угоди) та «нормативно-правове наближення» (додаток XVII до Угоди) тощо.

Щодо терміну «уніфікація», то останній переважно використовуються в юридичній науковій літературі для позначення процесів зближення законодавства в межах певної галузі (цивільного, кримінального, виборчого законодавства тощо). Так, юридична енциклопедія визначає поняття уніфікація в праві (франц. unification, від лат. unus – один і facere – робити) як процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин [8, с. 215].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що у юридичній науці для позначення діяльності по зближенню національного законодавства з правовою системою ЄС використовується досить широкий набір термінів без чіткого визначення їх змісту. Для уникнення термінологічної плутанини та використання такої невинновданно значної кількості термінів, що позначають подібні поняття, доцільно було б на законодавчому рівні чітко визначити термінологію пов'язану з діяльністю по зближенню національного законодавства з правом ЄС залежно від об'єкту та ступеня зближення, який має бути досягнутий. Адже однією із ключових вимог до юридичної термінології є її однозначність (чітка змістовна визначеність) та єдність (для визначення одних і тих же понять мають застосовуватися одні й ті ж терміни).

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Ситар І.М. Акультурація у праві (теоретичні, культурологічні та антропологічні аспекти) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 801. – С. 164–169.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред.. акад.. НАН України Ю.С.Шемшученка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.
4. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення // Вісник академії правових наук України. – 2012. – № 4. – С. 29–42.
5. Гришак С.В. Теоретичні основи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 273–277.
6. Грицаєнко Л. Зближення законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: питання термінології // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. - № 4. – С. 26–29.
7. Волошенюк О.В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем // Право і суспільство. – 2015. – № 4 (4). – С. 3–7.
8. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2004. – Т. 6: Т-Я. 768 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua>.

